

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE YÜKSEKÖĞRETİMDE DİN EĞİTİMİ (1924-2019)

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali Yazıcıbaşı,
Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Felsefe Ve Din Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi
muhammedaliyazibas@myynet.com

ÖZET

Araştırmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından günümüze kadar İlahiyat Fakülteleri ile ilgili olarak yaşanan tecrübeleri ortaya koymaktır. Çalışmada söz konusu fakültelerin kuruluş amaçlarına, ders programlarına ve hizmet alanlarına yer verilmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında cereyan din eğitim-öğretimi ile ilgili tartışmalara da yer verilmiştir. Araştırmada belge tarama yöntemi kullanılmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar İlahiyat Fakülteleri Darülfünun İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü, İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Dini İlimler Fakültesi, İslam ve Dini Bilimler Fakültesi şeklinde farklı isimler altında eğitim vermiştir. Söz konusu eğitim kurumlarının isimleri farklı olsa da bölüm, anabilim dalı ve bilim dalı olarak benzerlik göstermektedir. Darülfünun İlahiyat Fakültesi ile Ankara İlahiyat Fakültesinin kuruluş amacı benzerlik göstermektedir. Her iki fakülte din alanında uzman kişiler yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu fakültelerden mezun olanlar din konusunda derinlemesine araştırma yapacak nitelikte olacaktır. Din konusunda bilimsel yöntem ve teknikler kullanabilecek donanıma sahip olacaktır. Yüksek İslam Enstitüleri ve Erzurum İslami İlimler Fakültesi'nin kuruluş amacı ise öğretmen, imam ve vaiz yetiştirmektir. Yani Diyanet İşleri Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumlarda görev yapacak elemanlar yetiştirmektir. Bu kurumlarda yetişenler din eğitimi konusunda yetiştirilmiştir. Camilerde görev yapmışlardır. Kuran kursunda görev yapmıştır. Ayrıca okullarda din öğretmeni olarak görev yapmıştır. Ancak her ne kadar söz konusu eğitim kurumlarının isimleri farklı olsa da mezun olan öğrenciler aynı diplomaya sahip olmuştur.

Anahtar kelimeler: *Cumhuriyet Dönemi, Yükseköğretim, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi.*

Giriş

Yükseköğretim kurumları bilimsel yöntem ve tekniklerle, kuramlara dayalı olarak akademik çalışmaların yapıldığı kurumlardır. Söz konusu kurumlarda yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkan ürünler toplumun hizmetine sunulmaktadır. Bu ürünler insanların gündelik hayatını kolaylaştırdığı gibi geleceğe ümitle bakmalarına katkı sağlamaktadır. İlahiyat/İslami İlimler fakülteleri de bir taraftan din eğitimi ve öğretimi konusunda akademik çalışmaların yapıldığı diğer taraftan akademisyen, öğretmen, imam-hatip ve müezzin yetiştiren yükseköğretim kurumudur. İlahiyat fakültelerinin kökenini Selçuklu döneminde kurulan Nizamiye medreseleri oluşturmakla birlikte yükseköğretim seviyesindeki nüvesini II. Abdülhamid (1876-1909) döneminde kurulan ‘Daru’l-Fünûn-ı Şahâne’nin üç bölümünden birisi olan ‘Ulûm-ı Aliye-i Diniye’ şubesi oluşturmaktadır (Öcal 2011, 363-366). Bu bölümde eğitim süresi dört yıl olup, Tefsir-i Şerif, Hadis-i Şerif, Usûl-i Hadis, Fıkıh, Usûl-ı Fıkıh, İlm-i Kelam, Tarih-i Din-i Kelam dersleri okutulmaktadır (Ergin 1977, 1219-1220). Araştırmada Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadarki süreçte İlahiyat fakültelerinin yaşamış olduğu tecrübeler kronolojik olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1. İlahiyat Fakültelerinin Tarihi Gelişim Süreci

1.1. Darülfünun İlahiyat Fakültesi

Cumhuriyet döneminde açılan ilk ilahiyat Darülfünun bünyesinde açılan İlahiyat Fakültesidir. Fakültenin kuruluş amacı Tevhid-i Tedrisat kanununun 4. maddesinde *“Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehassısları yetiştirmek üzere Dâru’l-Fünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesisi ve imamet ve hitabet gibi hıdemat-ı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşâd edecektir”* şeklinde ifade edilmiştir. Böylece 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte ilk defa İlahiyat Fakültesi adıyla bir yüksek din öğretimi kurumu Türk eğitim tarihinde yerini almaya başlamıştır (Ayhan 2014, 59).

Fakültenin eğitim süresi 3 yıl olarak belirlenmiş ve sömestr usulü uygulanmıştır. Fakültenin müfredatında Tefsir ve Hadis dersinin mecburi ders olmasına ve müfredattaki ders sayısının 6’dan aşağı olmamasına karar verilmiştir (Öcal 2011, 378). Fakültenin ders programında Tefsir ve Tefsir Tarihi, Hadis ve Hadis Tarihi, Fıkıh Tarihi, İçtimaiyat, Ahlak, Din-i İslam Tarihi, Arap Edebiyatı, Felsefe-i Din, Kelam Tarihi, İslam Feylesofları, Tasavvuf Tarihi, Felsefe Tarihi, İslam Bediiyatı, Hali Hazırda İslam Mezhepleri, Akvam-ı İslâmiye Etnografyası, Türk Tarih-i Dinîsi, Tarih-i Edyan gibi derslere yer verilmiştir (Ayhan 2014, 60).

İlahiyat Fakültesine özel ve resmi liselerden mezun olan öğrencilerin kabulü kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte lise derecesindeki İmam-Hatip Mekteplerinden mezun olanlar da öğrenci olarak kabul ediliyordu. Fakat söz konusu dönemde açılan İmam-Hatip Mektepleri, dört yıllık ve ortaokul seviyesinde olduğu için İmam-Hatip Mektebi öğrencileri fakülteye kayıt yaptıramamıştır (Öcal 2011, 375). Bununla birlikte, Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla birlikte kapanan Darü'l-Hilafe medreselerinin yüksek kısımlarındaki öğrenciler ile Medresetü'l-Mütehasşısın'deki dört yüzden fazla öğrencinin İlahiyat Fakültesine nakli yapılmıştır. (Ülken 1961, 7-8).

Darülfünunun İstanbul Üniversitesine dönüştürülmesi sürecinde ilahiyat fakültesine üniversite içerisinde yer verilmemiştir. Bu dönemde okullardan din derslerinin kaldırılması ve İmam-Hatip Okullarının kapatılması sebebiyle Darülfünun İlahiyat Fakültesi de öğrenci kaydı yapmayan, yalnızca araştırma yapabilecek bir kuruluş halindeki İslam Tetkikleri Enstitüsüne dönüştürülmüştür. 1933 yılına gelindiğinde ise söz konusu kurum kapanmıştır (Ayhan 2014, 67-68).

1.2. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1930 yıllardan itibaren okullardan din derslerinin kademeli olarak kaldırılması, İmam-Hatip okullarının ve Darülfünun İlahiyat Fakültesinin de kapanması Türkiye'de din eğitim-öğretiminde büyük bir boşluk meydana getirmiştir. Çünkü söz konusu tarihten itibaren örgün öğretim kurumlarının hiçbir kademesinin müfredatında din eğitimine yer verilmemeye başlanmıştır. Bu durum hem halkın hem de siyasilerin nezdinde rahatsızlıklara neden olmuştur. Din eğitiminin orta ve yükseköğretim kurumlarından kaldırılması hususunda duyulan huzursuzluk, dinin olgusunun akademik platformda ele alınıp incelenmesi, dini temel kaynaklardan öğrenen bireylerin yetiştirilmesi ve bu yolla toplumun aydınlatılması, okullarda din dersi verecek öğretmenlerin yetiştirilmesinin gerekliliği gibi konuların Mecliste, basın-yayın organlarında ve farklı ortamlarda sürekli tartışılmasına neden olmuştur (Ayдын 2016, 129).

Din eğitiminin örgün eğitim kurumlarının müfredatından çıkartıldığı on altı yıllık (1933-1949) zaman diliminde dini hayatta sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Halk dönemin siyasi iradesinin din eğitimi konusunda bir adım atmasını istemiştir. Bunun üzerine mecliste gerçekleşen uzun tartışmalar neticesinde 4 Haziran 1949 tarihinde Ankara Üniversitesine bağlı olmak üzere Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi açılmıştır (Öcal 2011, 389). Fakültenin kuruluş amacı, *“Din meselelerinin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesini*

mümkün kılmak, mesleki bilgisi kuvvetli ve düşüncesinde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak maksadıyla memleketimizde de garptaki örneklerine benzer bir İlahiyat Fakültesinin kurulması....” (Parmaksızoğlu 1966, 29) şeklinde izah edilmektedir.

Fakültenin kuruluş amacına bakıldığında Darülfünun İlahiyat Fakültesinin çizgisine benzerlik göstermektedir. Ankara İlahiyat Fakültesi de din alanında sağlam ve bilimsel esaslara göre, alanında yetkin ilim insanı yetiştirmek üzere açılmıştır. Fakültenin amaçları arasında din eğitimi öğretmeni, din görevlisi yetiştirme gibi bir amaç yer almamaktadır (Aydın 2016, 131). Fakültenin programında Arapça, Farsça, Batı Dili, Sosyoloji, Mantık, İslam Dini ve Mezhepler Tarihi, İslam Sanatı Tarihi, Mukayeseli Dinler Tarihi (Ülken 1961, 13-14) gibi derslere yer verilmiştir.

Fakültenin programlarında çeşitli değişiklikler yapılmakla birlikte asıl köklü değişiklik 1972 yılında yapılmıştır. 1972-1973 eğitim-öğretim yılından itibaren fakültenin eğitim süresi beş yıla çıkartılmıştır. Aynı eğitim-öğretim yılından itibaren lisans seviyesinde Tefsir ve Hadis, Kelam ve İslam Felsefesi olmak üzere bölümlenmeye gidilmiştir. Öğrenciler beş yıllık eğitim süresinin ilk üç yılında ortak dersleri okuduktan sonra 4. Sınıftan itibaren istediği bölüme devam etmiştir. Bu dönemden itibaren öğretmen olmak isteyenlere program dışı olarak Eğitime Giriş, Türk Eğitim Tarihi, Türk Milli Eğitim Teşkilatı, Mukayeseli Eğitim, Eğitim Psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi, Genel Öğretim Bilgisi ve öğretmenlik uygulaması gibi pedagojik formasyon dersleri de verilmeye başlanmıştır. Böylelikle öğrencilerin pedagojik formasyon bakımından yeterlilikleri güçlendirilmiştir. Fakülte programında 1982 yılına kadar tekrar köklü bir değişikliğe gidilmemiştir (Aydın 2016, 135-146).

1.3. Yüksek İslam Enstitüsü

İlkokul, ortaokul ve liselerde ders programlarına din derslerinin konulmaya başlanması ve imam-hatip okullarının sayısının artması İlahiyat Fakültesi din bilgisi dersleri için öğretmen ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca Ankara İlahiyat Fakültesi lise mezunlarını öğrenci olarak kabul ettiği için imam-hatip okulu mezunu öğrenciler yüksek öğretim imkanı bulamamıştır. Söz konusu ihtiyaçlar doğrultusunda TBMM’de yapılan uzun tartışmalar sonucunda kabul edilen 7344 sayılı kanuna istinaden 1959 yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü açılmıştır (Cebeci 2005, 195). 1959 yılında İstanbul’da açılan bu Yüksek İslam Enstitüsünün ardından Konya-1962, Kayseri-1965, İzmir-1966, Erzurum-1969, Bursa-1975, Samsun-1976 ve Yozgat-1980 olmak üzere sekiz enstitü eğitim faaliyetine başlamıştır (Öcal 2011, 405).

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dört yıl eğitim süreli yüksekokul statüsündeki bu yükseköğretim okulunun amacı Yüksek İslam Enstitüleri Yönetmeliği'nde "İslam dininin esaslarına sadık kalarak müsbet ilmin ışığı altında İslam ilimlerini ve bunlara yardımcı ilimleri öğretmek imam-hatip okullarıyla ilköğretim okulları ve diğer ortaöğretim müesseselerine öğretmen yetiştirmek ve aynı okullardaki din dersleri öğretmenlerinin mesleki gelişmelerine yardım etmek... Diyanet İşleri Teşkilatına müftü, vaiz vb. din elemanları yetiştirmekle vazifelidir." (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 31 Temmuz 1961 tarih ve 211 sayılı kararı) şeklinde ifade edilmiştir.

Yüksek İslam Enstitüsünün 1959 yılında ilk defa uygulamaya konulan programı haftalık toplam 28 kredi/saat olmak üzere, birinci sınıfta 11, ikinci sınıfta 14, üçüncü ve dördüncü sınıflarda 20 farklı dersten oluşmaktadır. Derslerim genel dağılımına bakıldığında Temel İslam Bilimlerinin ağırlıklı olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 1: Yüksek İslam Enstitüsünün Uygulamaya Koyduğu İlk Program (1959-1960)*

Ders Adı	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf
Kur'an-ı Kerim	5	4	1	1
Vücûh İlmi	-	-	-	1
Tefsir	-	1	2	2
Belâgat-ı Kurâniyye	-	-	-	1
Hâdis-i Şerif	-	1	2	2
Siyer-i Nebeviye	1	1	-	-
İlm-i Tevhid	1	1	-	-
Kelam	1	-	-	-
İslâm Hukuku	-	-	1	1
Fıkıh ve Usûl-u Fıkıh	-	-	-	1
İslâm Dini ve Mezhepler Tarihi	-	1	1	-
Mukayeseli Dinler Tarihi	1	1	1	-
İslâmî Türk Edebiyatı Tarihi	3	2	1	1

Tasavvuf Tarihi	-	2	1	1
Ahlak	-	-	1	1
İslâm Felsefesi Tarihi	-	-	1	-
Mantık	-	-	1	1
İslâm Tarihi	2	1	1	-
Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası	2	2	1	-
Arap Dili ve Edebiyatı	6	5	4	4
Fars Dili ve Edebiyatı	2	2	1	1
Dinî Psikoloji	-	-	1	1
Dinî Pedagoji	-	-	1	1
İslâm Sanatları Tarihi	-	-	1	1
Hitâbet ve İrşâd	-	-	-	1
Dinî Musiki	-	-	1	1
Yabancı Dil (Almanca-Fransızca-İngilizce)	4	4	4	4
İnkılap Tarihi	-	-	-	1
Ders Sayısı	11	14	20	20
Toplam Ders Saati	28	28	28	28

*(Öcal 2011, 412).

1972-1973 eğitim-öğretim yılında Enstitülerin programlarında değişikliğe gidilmiştir. Programa Eğitime Giriş, Eğitim Psikolojisi, Genel Öğretim Metotları, Ölçme ve Değerlendirme, Eğitim İdareciliği, Eğitim Sosyolojisi ve Araştırma Teknikleri gibi öğretmenlik meslek bilgisi dersleri ile birlikte din hizmetleri alanına yönelik bazı yeni dersler ilave edilmiştir. 1979 yılına gelindiğinde Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin programında da yapılan bölümleşme Yüksek İslam Enstitü programlarında uygulanmaya başlandı. Söz konusu değişikliğe göre, ilk iki yılda genel eğitim verilecek, üçüncü sınıfta ise öğrenciler Tefsir-Hadis, Fıkıh-Kelam ve İslam Dini Esasları olmak üzere üç ayrı bölüme ayrılacaktır. Enstitülerdeki program değişikliği daha sonraki dönemlerde de

devam etmiştir. Ancak yapılan değişiklikler bilimsel program geliştirme esaslarına göre yapılmamıştır. Dolayısıyla Enstitülerin programlarında yapılan değişiklikler köklü değişiklikler içermemiştir (Aydın 2016, 159-160).

Yüksek İslam Enstitüleri iki yönden İlahiyat Fakültelerinden ayrılmaktadır. Birincisi Enstitünün eğitim süresi dört yıl olmasına rağmen yüksekokul statüsünde olması ikincisi ise din eğitimine hizmet edecek elemanlar yetiştirmesidir. Yani gerek Darülfünun İlahiyat Fakültesi gerekse Ankara İlahiyat Fakültesi üniversite eğitimi verirken Enstitüler yüksekokul seviyesinde eğitim vermiştir. Ayrıca Enstitülerde ders sayısının yoğunluğu dikkat çekmekteydi.

1.4. İslami İlimler Fakültesi

1971 yılı Türkiye Cumhuriyeti döneminde yüksek din öğretimi kurumları ve programları ile ilgili değişikliklerin yapıldığı yıl olmuştur. Söz konusu tarihte yüksek din öğretimi ile bir gelişme de Erzurum'da öğretim süresi 4 yıl olan İslami İlimler Fakültesi'nin açılmış olmasıyla gerçekleşmiştir. Fakültenin kuruluş amacı "*Fakültemiz, bin yıllık Müslüman Türk kültürünü, bilimsel kaynaklarına inebilecek kapasitede İslami ilimler kurumlarını bilen, her çeşit İslami Türk kaynaklarını okuyabilen, çeşitli kitaplardaki bilgileri hatta tahminleri ve işaretleri kolaylıkla anlayabilen, bilimsel araştırma yapıp yargıda bulunabilen, tedrisi amaçlanan din eğitiminin orta ve yüksek dereceli okullarda öğretmenliğini yapabilecek, fikirlerden yararlanılabilecek, Diyanet İşleri Başkanlığında görev almak suretiyle memleketimizin kalkınmasına katkıda bulunabilecek elemanlar yetiştirmeyi hedef kabul etmiştir.*" (Öcal 2011, 425) şeklinde ifade edilmektedir. Ayrıca yüksek öğretim kurumu olarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yüksek İslam Enstitülerinden başka bir okula gidemeyen İmam-Hatip Okulu mezunlarına üniversiteye girme imkanı vermek de Fakültenin kuruluş amaçları arasında ifade edilmektedir.

1971-1972 eğitim-öğretim yılında öğretime başlayan İslami İlimler Fakültesi üçüncü sınıftan itibaren Tefsir ve Hadis, Kelam ve İslam Felsefesi, Fıkıh ve İslam Hukuku ile İslam Dil ve Edebiyatları Bölümü olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. (Ev 2003, 258). Fakültenin ilk ders programı Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: İslâmî İlimler Fakültesinin İlk Ders Programı*

Dersler	Tefsir-Hadis Bölümü						Kelâm ve İslam Felsefesi				Fıkıh ve İslâm Hukuku Bölümü				İslâm Dil ve Edebiyatı Bölümü							
	I	II	III	IV	V	T	III	IV	V	T	III	IV	V	T	III	IV	V	T				
Arapça	2	2	3	3	3	13	2	2	2	5	3	3	3	13	4	4	4	16				
Kur'an-ı Kerim	3	3	2	2	2	55	2	--	--	43	2	2	2	53	2	2	2	26				
Retorik	3	--	--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--	--
İslâm Dini Esasları	3	2	--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--	--
Tefsir ve Usulü	--	--	5	5	6		2	--	--		3	3	--		--	53	2		--	--	--	26
Hadis ve Usulü	--	--	5	5	5		--	--	2		--	2	--		--	--	--		2	--	--	--
İslâm Hukuku	--	--	--	2	--		--	2	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--	--
Tevhid ve Kelâm	--	--	--	--	--		5	5	5		--	--	--		--	--	--		--	--	--	--
Tasavvuf ve Tarihi	--	--	--	--	--		2	2	2		--	--	--		--	--	--		--	--	--	--
Fıkıh	--	--	--	--	--		--	--	--		6	6	6		--	--	--		--	--	--	--
Fıkıh Usulü	--	--	--	--	--		--	--	--		2	2	--		--	--	--		--	--	--	--
Mukayeseli İslâm Hukuku	--	--	--	--	--		--	--	--		--	2	2		--	--	--		--	--	--	--
İslâm Felsefesi ve Kelâm	--	--	2	--	--		--	--	--		--	--	2		--	--	--		--	--	--	--
İslâm Felsefe ve Tasavvuf	--	--	--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	2	--
Türk-İslâm Edebiyatı	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	5	5	5	--	--				
İslâm Med. ve Müess. Tarihi	--	--	--	--	--	10	--	--	--	10	3	2	2	17	3	--	--	31				

Paleografi	1	1	1	1	1		1	1	1		1	1	1		1	1	1	
İslâm Sanat Tarihi	--	3	--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	2	1	
İslâm Tarihi ve Siyer	--	2	--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--	
Dinler Tarihi	--	2	--	--	--	4	--	--	--	3	--	--	--	4	--	--	--	2
Pedagoji	-	--	--	--	2		--	--	1		--	1	1		--	--	--	
Mantık	--	--	--	--	--		3	2	--		--	--	--		--	--	--	
Sistematik Felsefe	--	--	--	--	--	0	2	2	--	20	--	--	--	0	--	--	--	2
Felsefe Tarihi	--	--	--	--	--		2	2	2		--	--	--		--	--	--	
Okkült Bilgisi	--	--	--	--	--		--	2	3		--	--	--		2	--	--	
Türk-Kompozisyon	1	1	1	1	1	40	1	1	1	42	1	1	1	40	1	1	1	43
Türkçe Dilbilgisi	3	2	--	--	--		--	--	--		--	--	--		--	--	--	
Osmanlıca	3	2	2	2	2		2	2	2		2	2	2		2	2	2	
Devrim Tarihi	--	--	--	--	1		3	3	3		--	--	1		--	--	1	
Yabancı Dil	2	2	3	3	3		--	--	3		3	3	3		--	--	--	
Farsça	2	3	--	--	--		--	--	--		--	--	--		4	4	4	
TOPLAM	23	25	24	24	26		27	26	27		26	27	26		26	25	25	

*(Öcal 2011, 427-428).

İslami İlimler Fakültesinin kuruluş amacı ve ders programı Yüksek İslam Enstitüleri ile benzerlik göstermiştir. İki kurum arasındaki fark ise İslami İlimler Fakültesi lisans düzeyinde eğitim verirken Enstitüler yükseköğretim seviyesinde eğitim vermiştir. Bu fakültenin açılmasıyla birlikte, o güne kadar yüksek öğretim kurumu olarak Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Yüksek İslam Enstitülerinden başka bir okula gidemeyen İmam-Hatip Okulu mezunları üniversiteye girme imkanı bulmuşlardır.

Yüksek din öğretimi kurumunun programına bakıldığında, felsefe grubu derslerinin sayısı az iken, genel kültür derslerinin saat olarak oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle Yüksek İslam Enstitüsü ve İslami İlimler Fakültesi programlarında felsefe derslerinin azlığı dikkat çekmektedir. Genel kültür derslerinin oranları, İslami İlimler Fakültesinin ancak son iki programında öncekilere nazaran daha düşük olmuş, din bilimleri alanındaki derslerin oranları da buna benzerken, İslam Tarihi ve Sanatları alanındaki dersler genel olarak, belirli bir oranı korumuş, Arapça dersine ise programlarda yüksek oranda yer verilmiştir. Bu durum başta din bilimleri olmak üzere alan bilgisi derslerinin aleyhine bir durumu ortaya çıkarmıştır. Fakülte öğrencilerinden öğretmen olmak isteyenler formasyon derslerini Edebiyat Fakültesinde almıştır. Söz konusu programda yer alan Eğitime Giriş, Eğitim Sosyolojisi, Eğitim Psikolojisi, Türk Eğitim Tarihi ve Teşkilatı, Rehberlik ve Eğitim İdareciliği derslerini alanlara ve öğretmenlik uygulamasını yapanlara sertifika düzenlenmiştir. (Ev 2003, 65).

2. İlahiyat Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması (1982-2019)

Cumhuriyet'in kuruluşundan 1980 yılına kadar İlahiyat Fakültesi, Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüsü, İslami İlimler Fakültesi adında farklı isimlerde ancak ortak amaçlar doğrultusunda yüksek din öğretimi kurumları açılmıştır. Darülfünun İlahiyat Fakültesinin dışındakiler aynı dönemde eğitim-öğretime devam etmiştir. Ancak 2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanununun geçici 28. maddesi gereğince 1982 yılında, ülkedeki tüm yüksek din öğretimi kurumları İlahiyat Fakültesine dönüştürülerek öğretim süresi bir yıllık hazırlık sınıfı ile buna bağlı dört yıllık lisans eğitimi veren birer kurum haline gelmiştir. Öğretim yılı başında düzenlenen muafiyet sınavında başarılı olanlar, hazırlık sınıfını aşarak doğrudan birinci sınıftan başlatılmıştır. Söz konusu sınav, Arapça ve Kur'an-ı Kerim derslerinden yapılmıştır. Hazırlık sınıfında 20 saat Arapça, 5 saat Kur'an-ı Kerim ve 2 saat İslam Dini Esasları dersi okutulmuştur. (Aydın 2016, 200).

İlahiyat Fakültesine dönüştürülen fakültelerin programı Tefsir-Hadis, Kelam-İslam Felsefesi, İslam Medeniyeti ve Sosyal Bilimler olmak üzere üç bölümden oluşmuştur. Programda otuz dokuz farklı dersle birlikte bir de seçmeli ders yer almıştır. Programda dokuz farklı öğretmenlik bilgisi dersin dışında, alan bilgisi ve genel kültür derslerine de yer verilmiştir. Ayrıca üç hafta olan öğretmenlik uygulama dersi ve bitirme tezi zorunlu ders olarak programa dahil edilmiştir. 1991-1992 öğretim yılında İlahiyat Fakültelerinin akademik bölümleşmesi Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve

Sanatları şeklinde üç bölüm olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklikte birlikte toplamda 201 kredi ihtiva eden yeni bir program uygulanmaya başlanmıştır. Söz konusu programa 36 kredilik seçmeli dersler ilave edilmiştir. Ayrıca 21 kredilik pedagojik formasyon dersleri de bu programa zorunlu ders olarak yerleştirilmiş, öğretmenlik uygulama dersinin süresi üç haftadan bir yarıyla çıkartılmıştır (Ev 2012, 262-264).

1998-1999 öğretim yılından itibaren İlahiyat Fakültelerinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği ve İlahiyat Lisans Programı olmak üzere iki farklı programda eğitim vermeye başlanmıştır. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümüne devam eden öğrenciler yalnızca İlköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev alabileceklerdi. İlahiyat Lisans Programına devam eden öğrenciler ise Diyanet İşleri Başkanlığında imam, müezzin, vaiz, müftü olarak görev alabileceklerdi. Bu programdan mezun olan öğrencilerden ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ve İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmeni olmak isteyenler Ankara Üniversitesi bünyesinde, öğretmenlik meslek bilgisi derslerini (pedagojik Formasyon) alacakları üç yarıyıl süreli, Tezsiz Yüksek Lisans programını tamamlamaları gerekmektedir (Yazıbaşı 2018, 164-165).

İlahiyat Fakültesi bünyesinde eğitime başlayan iki programın müfredatı bu doğrultuda revize edilmiştir. Aslında buna benzer uygulamaya Ankara İlahiyat Fakültesi, Yüksek İslam Enstitüleri ve Erzurum İslami İlimler Fakültesinin programlarında da yer verilmiştir. Son değişikliğin diğerlerinden farkı bölümleşmenin istihdam alanına yansımasıdır. Yani İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümüne devam eden öğrencilere yalnızca İlköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak görev alabileceklerdi. İlahiyat Lisans Programına devam eden öğrenciler ise Diyanet İşleri Başkanlığında imam, müezzin, vaiz, müftü olarak görev alabilecekti.

Yüksek din eğitimi ile ilgili en son değişiklik 2017 yılında gerçekleşmiştir. Fakültelerin mevcut lisans programlarına 25 kredi tutarında pedagojik formasyon dersleri dahil edilmiş, alanla ilgili lisans programının kredisi maksimum 150 kredi olarak belirlenmiştir. Böylelikle yüksek din eğitimi lisans programının ders kredisi 175 kredi/saat olarak sınırlandırılmış ve fakültelerin tamamı öğretmen yetiştiren kurumlar haline gelmiştir. Şuan itibariyle 214 yılında Yüksek Öğretim Kurulu'nun İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümüne öğrenci alımının durdurulması ile birlikte yükseköğretimde din eğitimi İlahiyat Fakültelerinde yapılmaktadır. Söz konusu fakülteler için İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi, Dini İlimler Fakültesi, İslam ve Dini Bilimler Fakültesi farklı isimler kullanılsa da hepsinin akademik bölümleşmesini Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri ile

İslam Tarihi ve Sanatları olmak üzere üç ana bölüm oluşturmaktadır. Ayrıca bu fakültelerden mezun olan bütün öğrenciler aynı hakka sahiptir.

Sonuç ve Değerlendirme

Eğitim, bireyin bütün öğrenme alanlarına hitap eden bir olgudur. Onun görevi bireyi her yönüyle geliştirmek, fitratında var olan güçleri ortaya çıkararak, insanın maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Birey böyle bir eğitim ortamında doğar, büyür ve gelişirse kendini mutlu ve huzurlu hisseder. Özellikle bireyin fitratında var olduğu bilimsel araştırmalarla da tespit edilen Aşkın Varlığa inanma duygusunun ihmal edilmemesi önem arz etmektedir. Eğer bu duygu görmezden gelinip ihmal edilirse yozlaşır veya dinin ruhuna uygun olmayan düşünce ve oluşumlara kendisini kaptrabilir. Bunun örneğini Cumhuriyet tarihinin 1930-1949 tarihleri arasında görmek mümkündür. Söz konusu tarihler arasında ilkokul, ortaokul, lise ve üniversitelerin programlarında din eğitime yer verilmemiştir. Bu uygulama toplumun her kesiminden tepki çekmiştir. Bu durum hem toplum hem de devlet için problem haline gelmiştir. Daha sonraki dönemlerde eğitimin her kademesinde din eğitime yer verilmiş ve eğitim devlet eliyle yürütölmüştür. Bu yapılan uygulama toplum çoğu tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Dolayısıyla devletler eğitim felsefelerini belirlerken bireyi bir bütün olarak görüp, onun bütün ihtiyaçlarını göz önünde bulundurursa hem toplumun huzurunu hem de kendi bekasını garanti altına almış olur.

Din eğitim-öğretimi bağlamında en önemli görevlerden biri İlahiyat/İslami İlimler Fakültesine düşmektedir. Bu kurumlarda bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri ile günümüz insanın ihtiyaçlarına cevap veren, İslam dininin özüne uygun bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bu kurumlardan mezun olup öğretmen veya din görevlisi olanlar fakültelerde elde etmiş olduğu sahih din anlayışını öğrencileri ve toplumla paylaşarak dinin aslına uygun yaşanmasına, algılanmasına katkı sağlamaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar yükseköğretimde din eğitimi ile ilgili pek çok değişikliğe gidilmiş ve bundan sonra değişime gidilecektir. Çünkü küreselleşmenin de etkisiyle insan algısı, insanın ihtiyaçları ve dini anlama, algılama yetisi sürekli değişmektedir. Yüksek din öğretimi kurumlarının akademik yapıları, dersleri ve ders içerikleri de bu gelişmeler doğrultusunda geliştirilmeye muhtaçtır. Burada asıl hedef Allah'ın muradını asrın insanların istifadesine sunmaktır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya (2009). “*Türk Eğitim Tarihi*”, Ankara: Pegem Akademi.
- Atay, Hüseyin, (1983). “*Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*”, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Aydın, Muhammed Şevki. (2016). “*Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*”, 3. baskı, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Ayhan, Halis, (2014). “*Türkiye’de Din Eğitimi*”, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Bakır, Mustafa, (1990). “*Ashab-ı Suffa*”, İstanbul: Timaş.
- Bozkurt, Nebi, (2003). “*Medrese*”, Ankara: *DİA*, TDV Yayınları, (c. 28, s. 323-327).
- Cebeci, Suat, (2005). “*Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*”, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, Osman, (1977). “*Türk Maarif Tarihi*”, İstanbul: Eser Matbaası, (c. 1-2).
- Ertan, Veli ve Küçük, Hasan, (1976). “*Cumhuriyet Devrinde Din Eğitimi-Din Müesseseleri ve Din Âlimleri*”, İstanbul: Türdav Basım-Yayımları.
- Ev, Halit, (2012). “*Yükseköğretimde Din Eğitimi*”, *Din Eğitimi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, (s. 251-281).
- Ev, Halit, (2003). “*Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*”, İzmir: Tıbyan Yayıncılık.
- Hizmetli, Sabri, (1991). “*İslam Tarihi*”, Ankara: Yeni Çizgi Yayınları.
- Öcal, Mustafa, (2011). “*Türkiye’de Din Eğitimi*”, Bursa: Düşünce Kitapevi Yayınları.
- Parmaksızoğlu, İsmet, (1966). “*Türkiye’de Din Eğitimi*”, Ankara: MEB.
- Ülken, Hilmi Ziya, (1961). “*İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar*”, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960), (s. 4-6).
- Yazıbaşı, Muhammed Ali, (2018). “*Yükseköğretimde Din Eğitimi*”, *Din Eğitimi*, İstanbul, (s. 156-168).
- Zengin, Zeki Salih, (2012). “*Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi*”, *Din Eğitimi*, Ankara: Gündüz Yayınevi, (s. 19-39).

i.f.d. Məhəmməd Əli Yazıbaşı

TÜRKİYƏ RESPUBLİKASININ QURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZƏ ALİ TƏHSİLDƏ DİN TƏHSİLİ (1924-2019)

XÜLASƏ

Tədqiqatın məqsədi Türkiyə Respublikasının quruluşunun ilk illərindən günümüze qədər ilahiyyat fakültələri ilə əlaqədar olaraq əldə edilmiş təcrübələrə yer verməkdir. Tədqiqatda adıgedən fakültələrin quruluş məqsədləri, dərş proqramları və xidmət sahələri haqqında ətraflı məlumat veriləcəkdir. Respublikanın ilk illərində cərəyan edən dinin tədris edilməsi ətrafındakı mübahisələrə də yer verilmişdir. Tədqiqatda sənədaxtarma metodu istifadə edilmişdir. Respublikanın quruluşundan günümüze qədər ilahiyyat fakültələri Darülfünun İlahiyyat Fakültəsi, Yüksək İslam İnstitutu, İslami Elmlər Fakültəsi, İlahiyyat Fakültəsi, İslam və Dini Elmlər Fakültəsi adı altında fəaliyyət göstərmişdir. Bu təhsil qurumlarının adları fərqli olsa da kafedraları, şöbələri və bölmələri bir-birinə bənzərdir. Belə ki, Darülfünun İlahiyyat fakültəsi ilə Ankara ilahiyyat fakültəsinin quruluş məqsədləri oxşardır. Hər iki fakültədə də din sahəsində mütəxəssis hazırlamaq qarşıya vəzifə kimi qoyulmuşdur. Bu fakültələrdən məzun olanlar din sahəsində dərin biliyə sahib olaraq tədqiqatlar aparmaq qabiliyyətində olacaqdır. Yüksək İslam İnstitutları və Ərzurum İslami elmlər fakültəsinin quruluş məqsədi isə müəllim, imam və vaiz yetişdirməkdir. Burada məqsəd, əsasən, Dəyanət İşləri Başqanlığı və Təhsil Nazirliyi kimi qurumlarda çalışacaq mütəxəssislər hazırlamaqdır. Bu qurumlarda hazırlıq görünələr din tədrisi sahəsində yetişdirilmişlər, məscidlərdə və Quran kurslarında işləyirlər. Bundan əlavə, din dərşi müəllimi kimi öz vəzifələrini icra edirlər. Təhsil müəssisələrinin adı nə qədər fərqli olsa da, məzun olan tələbələr eyni diplomu əldə edirlər.

Açar sözlər: respublika dövrü, ali təhsil, ilahiyyat fakültəsi, din təhsili.

д.ф.но теолог. Мухаммед Али Языбашы

РЕЛИГИОЗНОЕ ОБУЧЕНИЕ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ ОТ ПРОВОЗГЛАШЕНИЯ ТУРЕЦКОЙ РЕСПУБЛИКИ ПО НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ (1924-2019)

РЕЗЮМЕ

Целью исследования является отражение опыта факультетов теологии с первых лет основания Турецкой Республики по настоящее время. В исследовании дана подробная информация о целях создания, учебных программах и сферах услуг данных факультетов. В исследовании также даны споры в связи с преподаванием религии, возникающие в первые годы республики. В исследовании использован метод поиска документов. С момента основания республики по сей день факультеты теологии функционировали под такими названиями, как Факультет теологии Дарульфу, Высший исламский институт, Факультет исламских наук, Факультет теологии, Факультет ислама и религиозных наук. Хотя названия этих учебных заведений разные, их факультеты, кафедры и подразделения имеют схожесть. Цели создания Факультета теологии Дарульфу и факультета теологии Анкары схожи. Оба факультета поставили перед собой задачу подготовки специалистов в области религии. Выпускники этих факультетов, получив глубокие знания в области религии, смогут проводить исследования. Целью создания Высших исламских институтов и Факультета исламских наук Эрзурум заключается в подготовке учителей, имамов и проповедников. Основной целью здесь является подготовка специалистов, которые будут работать в таких учреждениях, как Управление по делам религии и Министерство образования. Те, кто получил образование в этих учреждениях, получили религиозное образование, работали в мечетях и на курсах Корана. Кроме этого, они выполняют свою должность в качестве преподавателя религии. Хотя названия этих учебных заведений разные, их выпускники получают одинаковую степень.

Ключевые слова: *республиканский период, высшее образование, факультет теологии, религиозное образование.*

Assist. Prof. Muhammad Ali Yazbashi

RELIGIOUS EDUCATION IN HIGHER EDUCATION (1924-2019)

**FROM THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF TURKEY
TO THE PRESENT**

ABSTRACT

The aim of the study is to reveal the experiences gained in the faculties of theology from the first years of the Republic of Turkey to the present. The goals of the mentioned faculties, course programs and activity fields are included in the research. In the first years of the Republic, debates on religious education were also discussed. Document scanning method has been used in the study. Since the inception of the Republic, different names have been used for the faculties of theology such as The Faculty of Theology, the Higher Islamic Institute, the Faculty of Islamic Sciences, the Faculty of Theology, the Faculty of Religious Sciences, the Faculty of Islamic and Religious Sciences. Although the names of these educational institutions are different, the departments and disciplines are similar. Darulfunun Faculty of Theology and Ankara Faculty of Theology have a resemblance. Both faculties aim to train experts in the field of religion. Graduates of these faculties will be able to conduct in-depth research on religion. The goal of the Higher Islamic Institutes and Erzurum Faculty of Islamic Sciences is to train teachers, imams and preachers. They aim to train specialists who will work for Presidency of Religious Affairs and Ministry of National Education. Graduates of these institutions were trained in religious education. They serve in mosques, Qur'an learning centers and as religious teachers in schools. Thus, regardless of different names, the graduates of these educational institutions hold the same degree.

***Keywords:** Republic Period, Higher Education, Faculty of Theology, Religious Education*

Çapa tövsiyə etdi: dos. Şahin Ahmetoğlu